

ТЕХНОЛОГИЯИ ПАРВАРИШИ ЛАБЛАБУ

Душанбе 2019

*Дастурамали омӯзишӣ барои Гурӯҳҳои таъминкунандагони
хизматрасони деҳот (СПУ) Лоихаи НМА “Ғизо дар
экосистемаҳои кӯҳӣ” таҳия карда шудааст.
Муаллиф: Зиядуллоев Қутфулло*

САРСУХАН

Гуруснагӣ дар саросари ҷаҳон афзоиш меёбад: шумораи одамони камғизо аз 777 миллион дар соли 2015 то 815 миллион дар соли 2016 афзоиш меёбад ва шаклҳои мухталифи норасоии ғизо ҳамчунон боиси нигаронистанд: тақрибан 155 миллион кӯдаки то 5-сола аз афзоиш мондаанд. ва 52 миллион дар соли 2016, зарар дидаанд. Ғизо масъалаи асосии саломатии ҷамъиятӣ, иқтисодӣ ва рушди устувори тамоми минтақаҳои сайёра боқӣ мемонад. Пас аз оғози марҳилаи аввали NMA он ба суръати бештар рӯ ба афзоиш овард, зеро Ёлломияи апрели соли 2016 Даҳсолаи Амали Созмони Милали Муттаҳид оид ба ғизо (DoA) (2016-2025) равшан нишон медиҳад. DoA барои ҷонибҳои манфиатдор имконияти беназири тақвияти кӯшишҳои муштараки худро ҷиҳати решакан кардани гуруснагӣ ва пешгирии ҳама намудҳои нимгуруснагӣ дар саросари ҷаҳон фароҳам меорад.

Теъдоди аз ҳама зиёди одамони гурусна ва камғизогии доими дар ҷаҳон то ҳол дар манотиқи кӯҳистонӣ зиндагӣ мекунанд. Ҷамоатҳои кӯҳӣ аз кишоварзӣ вобастагии калон доранд, ки аксари вақтҳо бо заминҳои камзамин дар шароити мураккаби иқлимӣ ва топографии дорои инфрасохтори заиф маҳдуданд. Кишоварзии кӯҳистон бо заминҳои доманакӯҳ ва рӯдхонаҳои хурд дучор меояд, ки ба механизатсия монеа мешаванд ва инчунин нархи гарони нақлиёт аз сабаби дур будан ва дастрас набудани онҳо мебошанд. Он бояд бо боришоти ноустувор (ҳолатҳои боришоти шадид ё боришот) ва ҳароратҳои паст (давраи кӯтоҳтар растаниҳо, сардиҳо) тоб оварад. Ин омилҳо барои деҳқонони кӯҳистон рақобат карданро бо истеҳсолкунандагон дар водиҳо душвор мегардонад ва дар бисёр минтақаҳои кӯҳистонӣ, заминҳои қаблии ҳосилхези заминҳо ҳамчун заминҳои бекорҳобида ва ё ҷароғоҳ истифода мешаванд. Дар амалӣ намудани ин лоиҳа бошад парвариши лаблабу аҳамияти аввалиндарача дорад, зеро, ки помидор яке аз ғизоҳои асосии мардуми ва чорво ба шумор меравад. Парвариши лаблабу бошад дар манотиқи кӯҳистон солҳои охир коста гаштааст. Бинобар ҳамин зарур аст, ки ин дастурамал ба мардуми кӯҳистон ҳамчун як дастури рӯи мизӣ дастрас бошад.

ХУСУСИЯТҲОИ БИОЛОГӢ

Лаблабуи қанд яке аз зироатҳои муҳимтарини техникии ҳаматарафа истифодашаванда аст. Бехмеваҳои он барои истеҳсоли қанд ашёи хоми асосӣ мебошад. Дар онҳо то 22- 25% моддаҳои хушк ва 15-20% қанд ғун мешавад. Аз руи ғизонокӣ бехмеваи лаблабуи қанд нисбат ба лаблабуи хӯроки чорво 2 баробар ғизоноктар аст. Дар 100 гр бехмеваи лаблабуи қанд 26 кг воҳиди хӯрока ва 1,2 кг протеини ҳазмшаванда ҳаст. Ҳангоми коркарди он дар завод аз лаблабу маҳсулоти иловагии хӯроки чорво-тилф ва мураббо боқӣ мемонад. 5 кг барги он ба 1 воҳиди хӯрока баробар аст ва он 110 гр протеин дорад. 10 кг тилфаш низ ба 1 воҳиди хӯрока баробар аст. Як килограмм мураббои он 0,77 воҳиди хӯрока ва 45 гр протеини ҳазмшаванда дорад.

Барги лаблабуи қандро дар намуди тару тоза ва силос ба ҳайвоноти хоҷагии қишлоқ хӯронидан мумкин аст. Бехмеваи он ширдихии чорворо афзун мекунад. Лаблабуи қандро хукҳо ва паррандагон низ бо иштиҳои том истеъмол мекунанд. Вай ҳамчун зироати байни қатораш коркардшаванда (барои дигар зироатҳои хоҷагии қишлоқ пешинакишти хуб аст.

Лаблабуи қанд зироати ихчами иқлими гарми мўътадил буда, дар баҳору тирамоҳ нисбатан растании ба сармо тобовар аст. Тухми он дар ҳарорати 3-4°C неш мезанад. Майсаҳои қобили ҳаёташ дар ҳарорати 6-7°C баъди 15-18 рӯз ва ҳангоми 10-12°C будани ҳарорат

баъди 10-12 рӯз пайдо мешаванд. Барои сабзиш ва бештар ғуншавии қанд дар бехмеваҳои лаблабу ҳарорати 20-25°C муносибтарин аст. Дар моҳҳои август-сентябр қанд ба таври шадид ғун мешавад.

Майсаҳояш ба хунуқиҳои баҳорӣ (то -4-5 дараҷа) нағз тоб меоваранд. Баргҳои болиғаш дар хунуқиҳои тирамоҳ (-5-6 дараҷа) зарар мебинанд. Ҷамъи ҳарорати самарабахши зарурии шабонарӯзиаш дар давраи нашъ-унамо вобаста ба мӯҳлатҳои кишт, навъ ва агротехникаи парвариш 2000-3500° мебошад.

Шароити табиӣ Тоҷикистон барои парвариши лаблабуи қанд мусоид аст. Таҷрибаи истеҳсоли дар шароити минтақаи Вахш (ҳочагии ба номи Ф.Саидов), ҳатто имконияти дар тирамоҳу зимистон ҳам парваридани лаблабуи қандро нишон дод. Ҳангоми дар заминҳои обӣ коштаки лаблабу (дар моҳи июл) имконият дод, ки моҳи декабр вазни бехмеваҳо ба 400-500 гр. расад ва говҳои чӯшӣ дар зимистон аз хӯроки тару тозаии ширҳосилкукандтаъмин бошанд.

Дар шароити гарми иқлими хушки Осиёи Миёна лаблабуи қанд ба намӣ серталаб аст ва дар заминҳои обӣ нисбатан ҳосили баланд медиҳад. Барои варам кардани тухмӣ нисбат ба вазнаш 170% обро талаб мекунад. Вобаста ба шароити хоку иқлим ва агротехникаи парвариш коэффисиенти транспиратсионии он ба ҳадди 240-400 мерасад. Вобаста ба шароити парвариш лаблабуи қанд барои пайдо шудани 1 т бехмевааш аз 70 то 160 м³ га обро сарф мекунад. Намии зарурии хок бояд дар ҳудуди 75-80% ва НК бошад.

Лаблабуи қанд моҳҳои июл ва август, вақте ки ба таври шадид месабзад, бештар ба об майл дорад. Обёрии он дар ин давра хусусан

барои тезонидани сабзиш ва қандғункунӣ хеле муқим аст. Лаблабуи қанд ба оби зеризаминии рӯяк (аз 1,5-2 м боло набошад) тоб меоварад.

Лаблабуи қанд гарчанд обро бисёр талаб намояд кам, назар ба лаблабуи хӯроки чорво ва дигар бехмеваҳо ба хушкӣ тобовар аст. Онро дар заминҳои лалмии сербориши Тоҷикистон, ки дар як сол 500-600 мм ва аз он кам зиёд боришот мешавад, кошташ мумкин аст. Инро маълумотҳои чандинсолаи Пажӯҳишгоҳи зироаткории Тоҷикистон (собик, стансияи селексионии Давлатии Тоҷикистон) ва таҷрибаҳои истеҳсолии хоҷагиҳои пешқадами ноҳияҳои миёнакӯҳи ҷумҳурӣ, ки аз ҳар як гектар то 150-200 с/га ва аз ин ҳам зиёд ҳосил мерӯёнд, тасдиқ мекунад.

Лаблабуи қанд дар хокҳои сиёҳзамин, ҳосилхези хокистарранг ва ҳам дорчинранги сохтдор (структурӣ), ки муҳити маҳлулашон бетараф (рН 7-7,5) аст, бомуваффақият парвариш карда мешавад.

Барои парвариши лаблабуи хокҳои таркиби механикиашон гилию рег-дор бештар мувофиқ аст. Лаблабуи дар хокҳои серреғу сергили вазнин хуб намесабад ва бад инкишоф меёбад. Дар заминҳои ботлоқӣ ҳам кошташ он тавсия карда намешавад.

Лаблабуи қанд ба нуриҳои талаботи беҳад зиёд дорад. Агар аз ҳар як гектар 300-400 с бехмева ва 150-200 с барги лаблабуи рӯёнида шавад, дар он сурат вай аз хок тахминан 120-140 кг нитроген, 40—50 кг фосфор ва 150-200 кг калий мегирад.

Лаблабуи хусусан ба фосфор эҳтиёҷ дорад. Вай ба таркиби сафедаҳо ва туршиҳои нуклеинӣ дохил мешаваду дар пайдошавии сахароза иштирок мекунад. Агар фосфор басанда набошад, дар баргҳои донҳои сиёҳи хокис-тарранг пайдо шуда, канорҳояш ушк мешаванд.

Нитроген сабзиши баргу решахорб метезонад. Агар нитроген кофӣ набошад, сабзиши растанӣ суст шуда, баргҳояш зард гашта, пеш аз мӯҳлат нобуд мешаванд.

Калий қобилияти ба хунукӣ ва хушкӣ тобовари растаниро меафзоёнад. Агар калий кам бошад, канорҳои барг хушк шуда, миқдори қанди беҳмеваҳо паст мешавад.

Моддаҳои ғизоӣ ба растанӣ дар давоми тамоми давраи нашъунамо дохил мешаванд. Дар давраи аввали сабзиш лаблабу хусусан ба нитроген ва фосфор эҳтиёҷ пайдо мекунад. Дар байни давраи нашъунамо ин талабот ба дараҷаи ҳадди ниҳоят мерасад. Растанӣ дар нимаи-дуоми на-шуъ-намо бештар аз чоряки ҳамаи миқдори нитроген ва калийро ҷаббида мегирад.

Лаблабуи қанд растании дусолаи давраи баҳорониаш дароз буда, баҳорон ба он ҳарорати паст лозим аст. Дар соли якум вай бандинаи баргҳо ва решаи ғафси серқанд пайдо мекунад. Дар ҳолати гузаронидани кишти барвақтӣ ва паст будани ҳарорат дар соли якум растанӣҳо гул карда, беҳмеваҳо аз рӯи ҳаҷм хурд ва миқдори қандашон кам мешавад. Ин ҳодисаро «наракшавӣ» меноманд, ки ба мақсади истеҳсоли номувофиқ аст. Растанӣҳои дар соли якум гулкардари аз киштзорҳо қанда мепартоянд. Дар истеҳсолоти кишти навҳои ба каракшавӣ тобоварро чорӣ мекунанд. Ҳангоми дар ҳарорати 3-4⁰С ва аз ин ҳам зиёдтар нигоҳ доштани беҳмеваҳо ҷараёни баҳоронӣ дар онҳо пурра намегузарад. Дар соли дуум аз чунин беҳмеваҳои шинонидашуда пояҳои гулкунӣ ва меваҳо пайдо намешавад. Ин ҳодисаро дар илми растанипарварӣ «якравӣ» меноманд. Соли дуум ҳангоми мавҷуд будани шароитҳои муносиб

дар бех-мезаҳои шинондашуда пояҳои гулкунӣ ва меваҳо пайдо мешаванд. Давраи пурраи нашъунамои лаблабу соли якум 150-170 рӯз, соли дуюм 100-125 рӯз давом мекунад.

майдони 485 гектар кошта шуда буд. Ҳосилнокии миёнааш дар заминҳои обӣ 181,0 с/га-ро ташкил дод.

Шароити иқлимию-ҳокии аксар минтақаҳои Тоҷикистон барои парвариши лаблабуи қанд мусоидат менамояд.

ҲОСИЛНОКӢ. Аз рӯи маҳсулноки лаблабуи қанд дар байни зироатҳои саҳроӣ яке аз ҷойҳои аввалинро ишғол мекунад. Дар Тоҷикистон хоҷагиҳои пешқадам ҳосили баланди лаблабуи қанд мегиранд. Ҷоизадори мукофоти давлатии Иттиҳоди Шӯравӣ Лилия Максумова аз хоҷагии «Москва»-и ноҳияи Ҷиликул аз ҳар як гектар 60-70 тонна бехмеваи лаблабуи хӯроки чорво гирифтааст. Ҳосилнокии лаблабуи қанд дар таҷрибаҳои (дар водии Вахш) гузаронидашудаи Пажӯҳишгоҳи «Зироатчиғӣ» ба 100 т/га расида буд. Ҳосилнокии тухмӣ 20-25 с/га-ро ташкил дод.

Дар заминҳои лалмии аз боришот таъмин аз ҳар як гектари он 150-200 с бехмеваи лаблабуи қанд гирифтган мумкин аст. Ҳосили рекордии то 2000 с/га-и ин зироатро лаблабупарварони пешқадами Қазоқистон Джантахова ва Татенова ба даст овардаанд.

Аз маълумотҳои дар боло зикршуда маълум мешавад, ки ҳосилнокии лаблабуи қанд иқтидори баланди маҳсулноки дошта, дар сурати дуруст истифода бурдани усули парвариш нисбат ба нишондодҳои миёна 2-3 маротиба меафзояд.

Дар солҳои охир аз тарафи тухмипарварон навҳои нави яктухма (якнеша)-ро рӯёнда ноҳиябандӣ карданд, ки меваҳои паҳн ё

мачақшуда доранд. Вазни 1000 донаш 15- 20 гр аст. Ин навъҳо аз лундачаҳо (клубиков) бо он фарқ мекунанд, ки дар вақти неш задан аз онҳо як ниҳол пайдо мешавад ва ин зарурати ягонакунии киштзорро аз байн мебарад. Қобилияти нешзанин тухмиҳои якнеша- 84-90% аст.

НАВЪҲО. Аз рӯи нишонаҳои аҳамияти хоҷагидошта навъҳои лаблабуи қанд ба се гурӯҳҳо чудо мешавад: серҳосил-ҳосили баланд медиҳаду миқдори қандаш миёна аст, ҳосилноки серқанд-хусусиятҳои баланди ҳосилнокӣ ва қанднокиро дорост, аз ин рӯ дар истеҳсолот ба таври васеъ паҳн шудаанд, серқанд -бо миқдори зиёди қандаш фарқ кунад ҳам ҳосилнокиаш паст аст.

Талаботи истеҳсолот тибқи навъҳои серҳосили қанднокиашон зиёд, тезпазак ба касалиҳо ва наракӣ шудан устувории лаблабуи қандро талаб мекунанд.

Тухмипарварони собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ зиёда аз 40 навъ ва дурагаҳои лаблабуи қандро офаридаанд. Ба навъҳои бехтарин инҳо мансубанд: Романовӣ 06, Қирғизӣ 0,58, аз яктухмиҳо: Романовии яктухма 32, Белосеркови 34, Қирғизии яктухма 26. Дар асоси истифодаи гардҳои безурёт (стерильный) дурагаҳо (яктухмаи Юбилей) рӯёнда шудааст. Қариб дар масоҳати 70-75%-и майдонҳои ноҳияҳои лаблабуипарвар навъҳои якнешаи лаблабуи қанд кошта мешавад.

Солҳои пеш дар Тоҷикистон барои хӯроки чорво навъҳои яктухмаи лаблабуи қанд (Қирғизӣ 0,58) ҳамчун навъҳои ба шароити Осиёи Миёна мутобиқшуда, парвариш карда мешуд. Дар ҳама ноҳияҳо барои хӯроки чорво навъҳои хӯрокии лаблабуи ноҳиябандӣ карда шудаанд.

ЭККЕНДОРИИ ЗАРД.

Ин навъро дар Олмон рӯёнидаанд. Дар Тоҷикистон соли 1967 барои парвариш дар заминҳои оби ноҳиябандӣ карда шудааст. Навъи миёнаю дерпаз буда, давраи пурраи нашъунамояш 152 рӯз аст. Бехмевахояш ҳамвор, халтамонанд, цилиндрий ва кунднӯг мебошанд. Дар ҳок 1/4 ҳиссаи бехмевааш ҷойгир шуда, бо осонӣ аз замин қанда мешавад. Ранги бехмевааш зарди лимӯӣ ва сараки он хокистарранг аст. Мағзаш сафеду сершира мебошад. Хусусиятҳои хӯроқӣ ва нигоҳдориаш (лежкост) хуб аст. Навъи серҳосил буда ба касалиҳо, зарари ҳашарот кам гирифта шуда наракишавиаш кам аст. Дар бехмевахояш 94% моддаи хушк, 5%-қанд ва 1,3-сафедаи хом дорад. Парвариши навъҳои якнешаи серҳосили лаблабуӣ қанд, ки ба кам кардани меъёри тухмӣ ва сарфаи меҳнати дастӣ имконият медиҳанд, умедбахшанд.

УСУЛИ ПАРВАРИШ. Лаблабуӣ қанд ба зироатҳои пешинакишт талаботи баланд дорад. Онро дар ҳокҳои ҳосилхези аз алафҳои бегона тозакардашуда мекоранд. Барои кишти лаблабу шудгори рӯғардон ва

берўгардони қабати хоки заминҳои юнучқазор, лубиёдонағӣ, картошка, ғалладонағии тирамоҳӣ ва ғайраи пешинакиштӣ беҳтар аст. Дар лаблабузор такроран коштани лаблабу манъ аст. Ин гуна кишт ҳарчанд боиси афзоиши гамбусаки бинидарози лаблабухўр ва нематодҳо бошад ҳам, дар хоҷагии «Москва»-и ноҳияи Чиликўл агротехникаи парвариши ин зироатро ба таври қатъӣ риоя карда, аз як майдон дар тўли якчанд сол пай ба пай лаблабуи хўроки чорво мегиранд.

КОРКАРДИ ХОК.

Коркарди асосӣ ва пешазкиштии хок барои лаблабу ба монанди дигар зироатҳои байни қаторашон нармашаванда мёбошад. Лаблабу ба чуқурии қабати шудгор эҳтиёҷ дорад. Аз ин рӯ барои кишти баҳории он шудгори тирамоҳӣ дар чуқурии 30-46 см гузаронида мешавад. Баҳорон заминҳои шудгоршуда ба воситаи чархмолак ё нарма-кунакҳо (дар қитъаҳои алафи бегонадоста), якҷоя бо сихмолаҳо нарма карда мешаванд. Бевосита пеш аз кишт майдонҳоро дар чуқурии 6-8 см дар якҷоягӣ (дар агрегат) бо сихмолаю мола нарма мекунанд.

НУРИХО. Барои он ки 1 т бехмеваи лаблабу рӯёнида шавад, он аз хок 5-6 кг нитроген, 1,5-2 кг фосфор ва 50-60 кг калийро ҷаббида мегирад. Нурихоро ба роҳи ҳисобӣ барои гирифтани ҳосили тарҳрезӣшуда истифода мебаранд.

Пажӯҳишгоҳи умумироссиягии лаблабу барои гирифтани 35-40 т/га ҳосили бехмеваҳо меъёрҳои зерини нурипоширо тавсия мекунад: N180, P170, K110. Истифодаи 20- 30 т/га пору ва инчунин микронуриҳо самаранок аст.

Дар Тоҷикистон ба замин пеш аз шудгор ба ҳисоби миёна 20-30 т/га пору, 50-60 кг/га фосфор ва миқдори зарурии калийро мепошанд. Пеш аз коркарди пешазкиштӣ (култивасия) 4-5 с/га поруи парранда, 3-4 с/га хокистар пошида мешавад. Дар давраи нашъунамо ҳангоми ғизодиҳӣ 20-25 г/га фосфор, 35-40 кг/га нитроген андохта мешавад. Нурихоро ба воситаи нармкунаки растаниғизодиҳанда дар чуқурии 10-12 см тағи хок мекунад. Меъёри нуриҳо ба хусусиятҳои минтақа, ҳосилхезии хок, зироати пешинакишт, навъ ва ҳосили тарҳрезӣшуда мутобиқ қунонда мешавад.

Дар хочагии ба номи «Ф.Саидов»-и ноҳияи Бохтар ба ҳар як гектар замини обӣ 170 кг нитроген ва 80 кг/га фосфор андохта, 450-500 сентнерӣ ҳосил мегиранд.

Ба заминҳои лалмӣ ғизои иловагӣ намедиҳанд ва нуриҳои минералиро танҳо дар вақти коркарди асосӣ (шудгор) ва каме дар вақти коркарди пешазкишт мепошанд.

КИШТ.

Тавсия мешавад, ки кишти лаблабу бо тухмиҳои ба талаботи стандарти давлатӣ (ГОСТ) ҷавобдиҳанда гузаронида шавад. Пеш аз кишт тухмӣ ба воситаи суспензияи ТМТД аз ҳисоби 4-6 кг/т тухмӣ ва 16 л об захролуд карда мешавад. Ба муқобили решаҳўраки майсаҳо (фомоз, мағорзанӣ) тавсия мешавад, ки тухмиҳоро 1-2 шабонарӯз тар карда, баъд то ба ҳолати пошхўрӣ расонидан, хушкконанд. Ба кишти баҳорӣ вақте шурӯъ мекунанд, ки чуқурии 6-7 см ҳок 6-7° гарм шавад. Дар ноҳияҳои водигӣ ва доманакўҳии ҷумҳурии лаблабуро моҳи феврал ва аввали март, дар ноҳияҳои кўҳӣ ва баландкўҳ, охири март ва аввали апрел мекоранд. Дар минтақаҳои водигӣ ва наздикўҳии Тоҷикистон лаблабуро пеш аз зимистон низ мекоранд. Дар хочагии ба номи Ф. Саидови ноҳияи Бохтар мўҳлати кишти тобистонӣ (июл) ва тирамоҳии (сентябр-октябр) лаблабу натиҷаҳои хуб доданд.

Лаблабуро асосан бо тухмипошакҳои амиқи тамғаи ССТ-12Б, ССТ-12А, ССТ-8А бо усули васеъчўяк (байни қаторҳояш 45 см) ва дар шароити обӣ (60 см) мекоранд.

Дар Тоҷикистон барои кишти лаблабу чигитпошакхоро низ истифода бурдан мумкин аст. Пеш аз ба кор шурӯъ кардан, тухмипошакхоро барои кишти лаблабу ба воситаи олотҳои чархии коранда мувофиқ мекунад. Тухмипошаки сабзавотқори СОН-2,8А-ро ҳам истифода мебаранд.

Лаблабуи бисёртухма аз ҳисоби 20-22 кг/га ва яктухма бошад аз ҳисоби 14-15 кг/га дар чуқурии 3-5 см кошта мешавад. Тезонидани рӯенидани ҳосил ба барвақттар ҳолӣ намудани майдонҳои кишт ва тарзи бо кучат парвариш кардани лаблабу аз аҳамият ҳолӣ нест. Дар хокҳои вазни-не, ки боиси пайдоиши сафолаки ғафс гаштанаш мумкин аст, лаблабуро бо зироатҳои намуддор-ҷав, сулӣ ё мушунг (аз ҳисоби 3-5 кг/га) омехта коштан тавсия мешавад. Ин зироатҳо зуд сабзида қатори киштро муайян мекунад ва ин имконият медиҳад, ки то пайдо шудани майсаҳои лаблабу нармкунии якуми рӯякӣ гузаронида шавад.

НИГОҲУБИН.

Нигоҳубини лаблабу гузаронидани чорабиниҳои зерини агротехниро дар бар мегирад: то баромадани майсаҳо бо сихмолаҳои дандонадори сабук ё мотиғаи ротасионӣ сихмола кардани замин, ягонакунии киштҳо дар давраи нашъунамою пайдошавии чуфти аввали баргҳо, ғизодиҳие, ки бо ду се нармкунӣ ва обмониҳои давраи сабзиш мувофиқат карда мешавад, мубориза бар зидди ҳашаротҳои зараррасон ва алафҳои бегона.

Сафолакро баъди боришот ба воситаи чархмолаи ротасионӣ ё сихмолаҳои сабук дар самти кундалангии кишт мешикананд. Зичии ниҳолҳои заминҳои обӣ бояд дар ҳар як гектар 50-100 ва дар

заминҳои лалмӣ 50-60 ҳазор бех бошад. Ягонакунии майсаҳо бо коркарди байни қаторӣ, ки дар чуқурии 5-6 см гузаронида мешавад, мувофиқат мекунад.

Дар баробари пайдошавии чуфти сеюми баргҳо нармкунии байниқатории дуҷум дар чуқурии 8-10 см бо гузоштани 10-12 см-и минтақаи ҳимоявӣ гузаронида мешавад. Дар як вақт ба замин бо коркарди байни қатори ғизо дода, чӯякҳои обмонӣ кашида мешавад. То ба ҳам расидани қаторҳо киштзорро 3-4 маротиба нарм мекунад.

Дар заминҳои обии ҷумҳуриҳои Осиёи Миёна ҳангоми нашъунамо ба лаблабузор 8-10 маротиба (аз рӯи меъёри 700-900 м³/га) об мемонанд. Обмонӣ бо мошинаҳои чакрапош нисбат ба дигар усулҳо (аз рӯи нуқтаи назари иқтисодӣ) самараноктар аст. Дар шароити мо ба лаблабузор аксар вақт кирми тирамоҳӣ, карадрин ва канаи лаблабухӯр зарар мерасонанд. Бар зидди онҳо бо усулҳои муштарак (интегрирований) ва агротехникӣ мубориза бурда мешавад. Ба муқобили касалии зангзанӣ, ширинча лаблабузорҳо бо захрдоруи байлетон 5% х. х., (3 кг/га) коркард мешаванд. Барои нест кардани ширинча маҳлули 0,5-1 % ИСО-ро низ истифода мебаранд. Барои нест кардани кирми ғўза, гамбусаки дарозбинӣ, кайкҳо захрдоруи амбуш истифода мешавад. Ба муқобили гамбусакҳои дарозбинӣ ангеллик 50% э. к. бо меъёри 2 л/га ва дар Қирғизистон барои нест кардани кирми ғўза трихограммаҳоро истифода мебаранд.

Алафҳои бегонаи яқсолаи ғаллагиро ба воситаи захрдоруи зеллек, 12,5% э. к (ИМА) аз рӯи меъёри 1-2 л/га дар айни нашъунамо (дар давраи 2-6 баргагии онҳо) нест мекунад.

Заҳрдори глиаку 36% (2-4 л/га) ба муқобили алафҳои бегонаи яқсолаи ғаллагӣ ва дупаллагӣҳо ба ҳок пошида мешавад.

ҒУНУЧИНИ ҲОСИЛ. Дар минтақаҳои асосии лаблабуқорӣ ба ғунучини ҳосили он дар вақти фарорасии пазиши техникии бехмева, вақте ки миқдори зиёди қанд ғун мешавад, сар мекунад. Ҳосил ба воситаи комбайнҳои лаблабуғундори КС-6, РКС-6 чамъ оварда мешавад. Зардшавии баргҳо ва афтидани баргҳои кӯҳна нишонаи пухтани ҳосиланд.

Ҳоҷагиҳои пешқадам лаблабуро бо усули пай дар пай (поточний) меғундоранд. Бо ин усул бехмеваҳои чамъовардашударо дарҳол ба мошини дар паҳлӯи комбайн гаштаистода бор карда, ба корхонаи қанд, анбор ё фермаи чорводорӣ мекашонанд. Дар баробари чамъоварии бехмева барги лаблабуро силос мекунад. Бехмеваи барои хӯроки чорво таъиншударо дар хандақҳо ё ғарамҳои болояш пӯшида нигоҳ медоранд.

Чамъоварии лаблабу дар шароити мо кори меҳнатталаб аст, зеро мо комбайнҳои лаблабуғундор надорем. Дар шароите, ки чунин комбайнҳо мавҷуд нестанд, ҳосили онро ба воситаи мошинаҳои лаблабубардор чамъ мекунад.

Иқлими минтақаҳои ҷануби пахтакории ҷумҳурӣ имконият медиҳад, ки лаблабуро дарҳол нағундоранд. Онро баробари зарурат на танҳо тирамоҳ, балки зимистон ва ҳатто аввали баҳор низ чамъ меоваранд. Дар ноҳияҳои ҷануби Тоҷикистон бехмеваи лаблабуро аз замин нғундошта, аз он тухмӣ мегиранд. Ин аз нуқтаи назари иқтисодӣ усули самаранок аст.

ЛАБЛАБУИ ХҶРОКИ ЧОРВО.

Новобаста ба умумияташон лаблабуи хўроки чорво аз лаблабуи қанд фарқ дорад. Дар 100 кг бехмеваи он 12 кг воҳиди хўроки, 0,9-1кг протеини ҳазмшаванда мавҷуд аст, ки он муттаносибан нисбат ба лаблабуи қанд 2,2 ва 1,3 баробар камтар аст. Он нисбат ба лаблабуи қанд серҳосил буда, воҳиди хўурокиаш камтар мебошад. Лаблабуи хўроки чорво (Бета вулгарис в. красса) назар ба лаблабуи қанд пештар рўёнида шудааст ва яке аз саравлоди он мебошад.

Бар хилофи шаклгирии лаблабуи қанд дар бехмеваи лаблабуи хўроки чорво сарак ва гарданаки он нақши бағоят калонро мебозад ва ҳиссаи онҳо вобаста ба навъҳои гуногун аз 25 то 65%-ро ташкил медиҳад. Худи решааш бошад, нисбатан суст инкишоф меёбад.

Муқаррар шудааст, ки қисми рўизаминӣ ба кадом андозае баланд бошад, навъ ҳамон қадар намдўст шуда, камтар модаҳои ғизой дорад.

Лундаҷаҳои лаблабуи хўроки чорво назар ба лаблабуи қанд каме калон ва сохташон паҳну рангашон равшан аст. Баргҳояш нағз инкишоф наёбанд ҳам аз рӯи ҳаҷму вазн аз баргҳои лаблабуи қанд камтаранд. Давраи умумии нашъунамои он дар соли якуми ҳаёташ назар ба лаблабуи қанд 25-30 рӯз кўтоҳтар мебошад. Бинобар ин, он дар қисми шимолтарини чумхурӣ низ кошта мешавад. Зеро дар он ҷо кишти ин намуд дар байни бехмеваҳои хўроки чорво ҷои якумро ишғол мекунад. Лаблабуи хўроки чорво назар ба лаблабуи қанд ба хушкӣ кам тоб меоварад. Бо мақсади кам кардани хароҷоти кашонидан, онро дар наздикиҳои фермаҳои ширию-молӣ коштадан фоидабахш аст.

Усулҳои агротехникаи парвариши лаблабуи хўроки чорво аз лаблабуи қанд фарқи калон надорад. Ба ҳар гектар тахминан 16-20 кг тухмӣ мекоранд, то ки дар он 70-80 ҳазор растанӣ рӯяд. Аз сабаби дар рӯи хок сабзидани бехмеваҳо чамъовариҳои он чандон душвор нест ва онро чун лаблабуи қанд чамъ меоваранд.

*Кооперативи ғайритиҷоратии
«Сароб»
Тоҷикистон, 734000, ш. Душанбе,
кучаи Аҳрорӣ 140/2
www.sarob.net*